

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 8, 2011 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 614.2:658.2(477):001.5

*М. В. Банчук,
к.політ.н., доцент, докторант кафедри управління охороною суспільного здоров'я
Національної академії державного управління при Президенті України*

ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ

Розглянуті можливості застосування нових форм організації наукових досліджень у контексті державного управління медичною галуззю, покращення доступу промисловості й університетів до результатів науково-дослідних і досвідчено-конструкторських робіт, що фінансовані коштами державного бюджету. Обговорено досвід використання міжсекторальної взаємодії при організації наукових досліджень.

The considered possibilities of application of new forms of organization of scientific researches are in the context of state administration, improvement of access of industry and universities, medical industry to the results of research and experienced-designer works that is financed by money of the state budget. Experience of the use of intersectoral co-operation is discussed during organization of scientific researches.

Ключові слова: державне управління, міжсекторальна взаємодія, інноваційні технології, ефективність наукових досліджень.

Key words: government administration, intersectoral co-operation, innovative technologies, efficiency of scientific researches.

Вступ. Галузева медична наука як невід'ємна складова системи охорони здоров'я основні зусилля спрямовує на вирішення нагальних потреб практики, на отримання конкурентоспроможних результатів, використання яких сприяло б покращенню показників здоров'я населення.

Концепцією розвитку охорони здоров'я населення України (затверджена Указом Президента України від 7 грудня 2000 р. № 1313/2000) визначено роль медичної науки в реалізації інноваційної та кадрової політики у системі охорони здоров'я. В процесі реформування системи охорони здоров'я медична наука розглядається як рушійна сила, що забезпечує всебічне наукове обґрунтування необхідності перебудови галузі, визначає прогностичні тенденції здоров'я населення та розробляє науково обґрунтовані заходи щодо його покращення.

Згідно з Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», затвердженому 11 липня 2001 р. № 2623-111, одним із пріоритетних напрямків розвитку науки та техніки є розроблення новітніх біотехнологій, діагностики та методів лікування найпоширеніших захворювань.

Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (від 16 січня 2003 року № 433-IV) регламентовані правові, економічні й організаційні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні. Одним із стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні є розроблення науково-технічних комплексів; лікарських засобів для лікування цукрового діабету, астми, серцево-судинних, онкологічних та інфекційних хвороб (СНІД, туберкульоз тощо), психотропних і наркотичних лікарських засобів (ЛЗ); ЛЗ на основі продуктів перероблення донорської крові; педіатричних форм ЛЗ.

Реалізація цього напрямку здійснюється в рамках середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня, що передбачає розроблення: діагностичних і лікувальних програмно-технічних комплексів; лікарських засобів для лікування цукрового діабету, астми, серцево-судинних, онкологічних та інфекційних хвороб (СНІД, туберкульоз тощо), психотропних і наркотичних лікарських засобів (ЛЗ); ЛЗ на основі продуктів перероблення донорської крові; педіатричних форм ЛЗ.

Метою роботи є обґрунтування найважливіших складових і державних пріоритетів розвитку наукових досліджень в охороні здоров'я в контексті управління медичною галуззю.

Результати та їх обговорення. Наукові дослідження, що виконуються в галузі охорони здоров'я в рамках фундаментальних і прикладних розробок у сфері профілактичної та клінічної медицини, наукових частин державних цільових програм, державного замовлення на науково-технічну продукцію, спрямовані на розроблення нових і вдосконалення існуючих методів і засобів профілактики, діагностики та лікування найбільш поширених, а також соціально значущих захворювань. Результати цих досліджень мають вплинути на якість надання медичної допомоги, покращення показників здоров'я населення та діяльності закладів охорони здоров'я, прискорити процес реформування галузі через підготовку науково обґрунтованих заходів.

Науковий потенціал галузі охорони здоров'я представлений 24 науково-дослідними установами (НДУ), 15 вищими медичними (фармацевтичним) навчальними закладами (ВМНЗ) та 3 закладами післядипломної освіти. Функціонують 89 науково-дослідних, навчально-наукових інститутів, навчальних науково - практичних об'єднань, проблемних наукових лабораторій. Медико - біологічні фундаментальні та прикладні дослідження у сфері профілактичної та клінічної медицини проводять понад 13 тисяч науковців, серед яких близько 2300 докторів наук і понад 8000 кандидатів наук.

Нами проаналізовано складові організації наукових досліджень у розвинених країнах та співставлені їх з логікою організації науки в структурах закладів охорони здоров'я України.

На даний час найважливішою складовою в організації наукових досліджень вважається міжсекторальна взаємодія.

Прикладом сучасного вирішення проблеми міжсекторальної взаємодії може слугувати Рейнско-Вестфальський університет Ахена (нім. Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule Aachen) - вищий навчальний заклад у місті Ахен, Німеччина. Він входить до TU 9 (асоціації дев'яти кращих технічних університетів Німеччини), IDEA League (асоціації п'яти провідних вузів Європи), а також до асоціації Top Industrial Managers for Europe. Щоб уявити структуру цього університету можна навести такі цифри. Міждисциплінарні дослідження проводяться в рамках 6 міждисциплінарних форумів, в 11 областях спеціальних досліджень. Існують 5 форм участі в спеціальних програмах. Дослідження проводять 11 наукових підрозділів для аспірантів, 4 інститути ім. Фраунгофера; 13 прикладних інститутів; 3 центри передових наукових досліджень; 1 школа аспірантури.

Аналогічні структури створюються й в Україні. Наприклад, у структурі Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України створено Український державний інститут репродуктології, функціонують інститути стоматології, сімейної медицини, декілька центрів. У структурі Харківського державного медичного університету МОЗ України створено Український інститут медичної генетики.

Другою складовою ефективних наукових досліджень є створення, поширення та використання нових технологій. Створення технологій має входити в число головних державних пріоритетів.

Важливим є досвід використання нових технологій у США.

Сполучені Штати значно виділяються як найбільш технологічна, інноваційна та динамічна економіка. Західна Європа й Японія також показують високий ступінь інноваційності, у порівнянні з іншими країнами, але й Європа, й Японія відстають від США у взаємозв'язках університетів і бізнесу, покликаних залучати в господарський обіг нові ідеї, одержуючи нові вироби та нові ринки, а також в енергійності, з якою ринки капіталу реалізують і підтримують просування нових виробів.

Для посилення конкурентоспроможних позицій економіки в державній науково-технологічній політиці використовуються такі інструменти, як науково-технологічне прогнозування, визначення критичних технологій, більша прозорість витрат бюджету.

У документі Білого дому, Конгресу, Ради з конкурентоспроможності США були визначені напрями державної науково-технологічної політики для підвищення конкурентоспроможності американської економіки, науки та технологій на світовому ринку в XXI сторіччі. Федеральний уряд здійснює довгострокову політику стимулювання цивільних науково-дослідних і досвідчено-конструкторських робіт (НДДКР) у передових галузях науки та технологій. Обов'язок держави не повинен полягати тільки в зміцненні обороноздатності країни та захисті суспільного здоров'я. Федеральні інвестиції в НДДКР повинні розглядатися як такі, що

мають серйозні економічні й соціальні наслідки. У той же час іншим основним призначенням державної науково-технологічної політики США є стимулювання досліджень, що необхідні для збереження країною економічно конкурентоспроможних позицій в областях досліджень, пов'язаних із критичними технологіями, котрі приватний сектор не має сил проводити самотужки. При цьому держава, промисловість та академічні організації спільно визначають зазначені критичні технології. Федеральний уряд створює сприятливий підприємницький клімат для здійснення НДДКР. США володіють одним з найвищих у світі рівнів підприємницької активності. За оцінками американських економістів понад 70% економічного росту країни визначається підприємницькою діяльністю. Саме підприємницьке середовище забезпечує конкурентоспроможні переваги країни в області передових технологій в умовах посилення глобальної конкуренції.

Держава повинна активізувати формування та діяльність дослідницьких партнерств для розширення промислових інновацій. Слід заохочувати кооперацію в проведенні НДДКР у різних формах - *державо-промисловість, держава - університети або держава - промисловість - університети*. Зокрема, держава може збільшити свій внесок через: участь у партнерстві, наприклад, у державі технологій федеральними лабораторіями, міжвідомочому партнерстві зі створення нового покоління транспортних засобів і в Програмі передових технологій Міністерства торгівлі США. Держава повинна використати досвід участі в науково-технологічних партнерствах для реалізації нових форм організації інноваційного процесу; покращення доступу промисловості й університетів до результатів НДДКР, фінансованих за кошти державного бюджету.

Подібного досвіду Україна поки що не має. З іншого боку, накопичено значний досвід у створенні державних і національних цільових програм. Науково-дослідними установами та медичними навчальними закладами, підпорядкованими МОЗ, виконуються завдання національних і державних цільових програм у сфері профілактичної та клінічної медицини. Так, у 2006-2007 роках виконувалося 30 науково-дослідних розробок у межах 4-х національних і державних цільових програм з профілактичної та клінічної медицини.

Фундаментальні дослідження, що виконувались у 2006 р. науковцями НДУ та ВМНЗ, спрямовані на теоретичне й експериментальне вивчення проблем морфології, фізіології, біохімії та біофізики людини, фундаментальних проблем і патогенетичних механізмів найбільш поширених захворювань тощо. Результати отримані в рамках 55 фундаментальних науково-дослідних робіт (НДР).

Починаючи з 2008 р., підвідомчими НДУ та ВМНЗ у рамках Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» (далі - Програма) на 2002-2011 роки за рахунок державного бюджету виконувалося 11 НДР, із яких 3 - в НДУ та 8 - у ВМНЗ. У попередні роки цільового фінансування наукового супроводження програми для установ МОЗ не було. З метою вирішення основних завдань Програми, що потребували наукового обґрунтування, умовно включалися прикладні НДР, спрямовані на вирішення нагальних проблем практичної медицини, в результаті виконання яких створено нові й удосконалено існуючі медичні технології діагностики, лікування та профілактики найбільш поширених і соціально значущих захворювань.

Наприклад, Український інститут стратегічних досліджень у рамках Програми виконує теми: «Науково-методичне та організаційно-методичне забезпечення моніторингу виконання Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації»; «Обґрунтування сучасних стратегій розвитку охорони здоров'я України з урахуванням міжнародного й європейського досвіду».

Крім того, цим інститутом здійснюється організація та координація виконання Програми, забезпечуються міжрегіональні та міжгалузеві зв'язки, інформаційно-аналітична робота, моніторинг, що проводиться з метою чіткого контролю за ходом реалізації Програми, узагальнення отриманих результатів, оцінка ефективності, підготовка звітів для директивних органів тощо.

Координаційна рада з питань забезпечення наукових частин вищезгаданих програм позитивно оцінила їх актуальність, наукову новизну і практичну цінність отриманих результатів.

У результаті виконання фундаментальних досліджень отримані нові знання, що роблять певний внесок у процес вивчення патогенетичних механізмів розвитку захворювань і розроблення на цій основі сучасних медичних технологій їх лікування та профілактики. Основними науковими результатами зокрема були: визначення структурно-функціонального взаємовідношення тканин епеліо-мезенхімального походження під час адаптації організму до змінених умов оточуючого та внутрішнього середовища; вивчення морфо-функціональних особливостей змінених органів і систем при експериментальній і клінічній патології різного генезу; визначення особливостей іон-транспортувальних систем і спектральних характеристик біологічних структур; визначення молекулярно-генетичних та екологічних механізмів розвитку пухлин репродуктивної системи; вивчення патогенетичних механізмів експериментальних хвороб людини, створення програмно-апаратних засобів інформаційного забезпечення медико-біологічних досліджень тощо.

Прикладні розробки у сфері профілактичної та клінічної медицини, що виконувалися на початку цього сторіччя у підвідомчих МОЗ України закладах були спрямовані передусім на вирішення проблем вивчення стану здоров'я населення України і розробці пропозицій щодо його збереження та покращення; наукового обґрунтування прогнозу розвитку епідемічного процесу при небезпечних та особливо небезпечних інфекціях і розробці протиепідемічних і профілактичних заходів; розроблення нових методів діагностики, лікування та профілактики захворювань шлунково-кишкового тракту, опорно-рухового апарату, серцево-судинної й ендокринної систем, цереброваскулярної патології, травм; наукового обґрунтування критеріїв медико-соціальної експертизи та програм медико-соціальної реабілітації інвалідів, що є визначальними в структурі інвалідності населення тощо.

Щорічно виконуються сотні наукових робіт. Переважно всі вони мають практичну спрямованість. Так, у 2006 р. виконувалося 129 прикладних НДР, з них завершено 40. Серед інших результатів слід назвати: вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку трансплантації та нормативної бази акредитації відповідних установ; розроблення стандартів клінічної практики та наукове обґрунтування гарантованих обсягів діагностико-лікувальної допомоги хворим наркологічного профілю; розроблення сучасної технології комплексної реабілітації дітей з туберкульозно інтоксикацією та захворюваннями органів дихання; розроблення критеріїв до розологічної діагностики й обґрунтування методів біологічної профілактики при отруєнні важкими металами в комбінації зі сполуками сірки в зв'язку із загрозою виникнення екологічних катастроф тощо.

Слід зазначити, що серйозні результати були отримані протягом виконання Національних наукових програм.

В якості приклада наведемо результати реалізації наукової частини «Національної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2004-2008 роки». Вона здійснювалась 4 установами, підпорядкованими МОЗ України.

Дослідження Українського науково-дослідного протичного інституту імені І.І. Мечникова стосувалися розроблення системи профілактичних і протиепідемічних заходів на базі моніторингу розвитку епідемії ВІЛ/СНІДу в південному регіоні України. Встановлено, що спільне зараження через внутрішньовене застосування та статевим шляхом може сприяти поширенню епідемії.

Науково-дослідна робота Одеського державного медичного університету була присвячена вдосконаленню системи профілактики, діагностики, лікування ВІЛ-інфекції та СНІДу у дітей в Україні. В процесі роботи проведено оцінювання інформованості медичних працівників, осіб залучених до догляду за дітьми, народженими ВІЛ-інфікованими жінками, щодо питання уточнення ВІЛ-статусу, вигодовування немовлят, харчування ВІЛ-інфікованих, проаналізовано ставлення до біоетичних проблем, викликаних ВІЛ-інфекцією, визначено діагностичну цінність клінічних проявів лабораторних змін, показників клітинної ланки імунітету у дітей від ВІЛ-інфікованих жінок.

Науковцями Дніпропетровської державної медичної академії виконувалась робота на тему: «Репродуктивна ВІЛ-інфекція, оцінка ефективності та оптимізація застосування сучасних фармакологічних засобів профілактики, лікування, реабілітації та стримання розповсюдження ВІЛ/СНІД». Доведено, що вагомими факторами ризику для розвитку ВІЛ у дітей є розвиток опортуністичних, бактеріальних, вірусних інфекцій і гематологічні зрушення.

В Національній медичній академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика вивчено особливості клінічних проявів у ВІЛ-інфікованих дітей у порівнянні з дітьми із нествановленим статусом, народженими від ВІЛ-інфікованих матерів, досліджено функціональні показники лімфоцитів у цих групах дітей.

Виконання наукової частини Національної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД сприяло запобіганню поширенню ВІЛ-інфекції, розширенню можливості лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД.

Комплексність наукового супроводу програми «Цукровий діабет» забезпечувалася 9 установами.

Так, дослідження Харківського державного медичного університету стосувалися гепаторенальної дисфункції у хворих на цукровий діабет 2-го типу. Встановлено, що у хворих на цукровий діабет-2 із ознаками гепаторенальної дисфункції має місце гормональний дисбаланс: феномен активації кори надирників із гіперкортизолемією, феномен субклінічного гіпотиреозу, феномен передчасного старіння фізичу з підвищеним рівнем пролактину, натрійуретичного пептиду та зниженням рівня соматотропного гормону, феномен інсуліно-гастринової активації.

Предметом досліджень Національного медичного університету імені О.О. Богомольця була патологія сітківки та зорового нерва при цукровому діабеті. Для лікування хворих розроблено й обґрунтовано схему призначення ентросорбентів і кортикостероїдів пролонгованої дії.

У Донецькому державному медичному університеті виконувалась тема: «Феномен застиглої рани у хворих на цукровий діабет. Патогенез та лікувальна тактика». Була встановлена можливість лікування ранових уражень у хворих на цукровий діабет, запропоновано комплекс лікувальних заходів, що може знизити летальність та інвалідність у 1,5-2 рази.

Фахівці Української медичної стоматологічної академії вивчали вплив окремих пептидів пептидного екстракту підшлункової залози на стан клітин підшлункової залози. Результати досліджень показали, що експериментальна патологія (алоксановий діабет, атеросклероз) призвела до важкого порушення вуглеводного і ліпідного обміну і розвитку хронічного запалення. Доведено терапевтичну ефективність і вплив препаратів розіглітазон, атростатин і пептидного екстракту підшлункової залози на перебіг експериментальної патології, що підтверджує патогенетичну єдність цих станів. Використання ЛЗ призвело до нормалізації показників вуглеводного та ліпідного обміну, що дає підґрунтя для поширеного використання.

Важливі результати отримані при виконанні цієї програми також в Українському НДІ соціальної і судової психіатрії та наркології, у Національному фармацевтичному університеті, у Запорізькому державному медичному університеті, у Запорізькій медичній академії післядипломної освіти, у Львівському медичному університеті імені Данила Галицького.

Отже, підвищення ефективності наукових досліджень в Україні сьогодні здійснюється шляхом оптимізації інфраструктури наукового потенціалу галузевої медичної науки, шляхом формування раціональної мережі НДУ, створення навчально-наукових виробничих комплексів «вищий навчальний заклад - науково-дослідний інститут», підтримки визнаних вітчизняних наукових шкіл, підвищення вимог до підготовки наукових кадрів у нових економічних умовах, раціонального формування та використання науково-інформаційних ресурсів.

Важливим є також розширення внутрішньогалузевого та міжгалузевого комплексного вирішення наукових пріоритетних проблем. Перехід до вирішення науково-практичних проблем охорони здоров'я через формування відповідних регіональних, галузевих, міжгалузевих і державних програм, що сприятиме використанню асигнувань бюджетів різних рівнів.

Нарешті, має запроваджуватися державне замовлення на наукові дослідження в галузі охорони громадського здоров'я для визначення основних чинників впливу на здоров'я населення.

Висновки.

1. Необхідно розглянути можливість застосування в НДІ України нових форм організації *інноваційного процесу*; *поліпшення доступу промисловості й університетів до результатів* НДДКР, фінансованих за кошти державного бюджету.
2. Слід розширити досвід використання міжсекторальної взаємодії при організації наукових досліджень.
3. Враховуючи велику кількість наукових закладів, що беруть участь у виконанні комплексних і національних програм, ефективність наукових досліджень у контексті державного управління медичною галуззю в Україні залежить від дієвості моніторингу консолідованих робіт.

Список використаних джерел.

1. Банчук М. В. Стратегія оцінки якості підготовки медичних та фармацевтичних фахівців / [Банчук М. В., Волосовець О. П., Вороненко Ю. В., Мінцер О. П.] // Медична інформатика та інженерія. - 2008. - № 1. - С. 9 - 13.
2. Вишняков Н. И. Основы экономики здравоохранения / Н. И. Вишняков, В. А. Миняев. - М. : МедПресс, 2008. - 144 с.
3. Державне управління: Словник довідник / За заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. - К. : УАДУ, 2002. - 228 с.
4. Вороненко Ю. В. Захист дисертаційних робіт з використанням сучасних інформаційних технологій / Ю. В. Вороненко, О. П. Мінцер // Бюлетень ВАК України. - 2008. - № 10. - С. 14 - 17.
5. Москаленко В. Ф. Система професійної безперервної підготовки фахівців для галузі охорона здоров'я України / [Москаленко В. Ф., Банчук М. В., Бахтеєва Т. Д. та ін.] / - К. : Книга плюс, 2009. - 64 с.
6. Лазоришинець В. В. Результати наукової діяльності у 2008 році науково-дослідних установ та вищих медичних (фармацевтичного) навчальних закладів і закладів післядипломної освіти, підпорядкованих Міністерству охорони здоров'я України / [Лазоришинець В. В., Банчук М. В., Волосовець О. П. та ін.] // Щорічна доповідь про результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2008 рік. - К., 2009. - С. 25-41.
8. Economic Report of the President // Washington : United States Government printing office, 1999. - 454 p. Режим доступу: <http://www.gpoaccess.gov/usbudget/fy00/pdf/erp.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"